

ЛОБАЧУК И. М. *Концептуальные подходы к структурированию экологической ответственности личности*

В статье раскрыты концептуальные подходы к структурированию экологической ответственности личности и её основные компоненты.

Ключевые слова: *Экологическая ответственность, экологическое обучение, воспитательный процесс.*

ЛОВАСНУК I. M. *Conceptual approaches of the structuralization of ecological responsibility.*

Conceptual approaches of ecological responsibility of a person and its basic components are shown in this article.

Keywords: *Ecological responsibility, ecological teaching, teaching process.*

Мартіросян О. І., Порошина В. Д.
Київський університет імені Бориса Грінченка

ВЗАЄМОДІЯ ОСВІТНІХ ПРИНЦИПІВ ТА ПЕРСПЕКТИВА РОЗВИТКУ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ В УКРАЇНІ У ХХІ СТ.

На основі архівних джерел та історико-педагогічної літератури автори статті мали змогу проаналізувати взаємодію освітніх принципів в напрямку освіти дорослих на сучасному етапі. ХХ ст. висуває для дорослої людини нові вимоги і нові вектори розвитку соціально-суспільної діяльності в швидкозмінному світі. Але навчання і праця дорослої людини – залишаються основним фактором, який прискорює розвиток людини і формує її життєву позицію. Саме неперервний процес навчання дорослої людини забезпечує її індивідуальний розвиток та процес її самоосвіти і самовдосконалення.

Ключові слова: *освіта дорослих, Європейська інтеграція, навчання дорослих, неперервна освіта, дистанційне навчання.*

Актуальність теми полягає в усвідомленні того, що доросла людина, яка навчається, прискорює своє професійне зростання засобом самоосвіти, формує життєву позицію і визначає плани на майбутнє.

Метою статті є виявлення професійних освітніх принципів, які розкривають перспективу розвитку освіти і навчання дорослих в Україні як історико-педагогічного напрямку.

ХХІ століття висуває нові, невідомі завдання для дорослої людини в усіх сферах життєдіяльності. У свою чергу, це ставить перед дорослою людиною нові вимоги, але водночас, створює для освіти дорослих нові можливості. Основним видом діяльності людини є праця, а навчання лише може супроводжувати працю. Саме праця – як основний фактор, професійного зростання прискорює розвиток людини. Під впливом праці відбувається формування життєвої позиції, ціннісних орієнтацій людини, визначення планів на майбутнє, тобто, спеціалізація особистості. Але вплив праці здійснюється разом з освітою. Найпріоритетнішими сферами у ХХІ ст. стають наука як сфера, що продукує нові знання, формує наукову грамотність освіти

як сфера, що олюднює знання і забезпечує індивідуальний розвиток людини та процес її самоосвіти [9, с. 169].

На початку XXI століття соціально-економічні перетворення в Україні зумовили значні зміни в системі неперервної освіти. Змінюється її організаційна структура, з'являються нові типи професійних закладів освіти, форми їх фінансування. Освітньо-педагогічні зміни в національному масштабі відбуваються у контексті загальноцивілізаційних трансформацій, зумовлених широким розповсюдженням нових освітніх технологій, заснованих на використанні можливостей і потреб людини в її особистісному розвитку. За таких умов виникає необхідність перебудови змісту навчального процесу в усіх закладах освіти, розбудови системи неперервної освіти дорослих, професійної освіти, які повинні стати засобом особистісного і професійного розвитку дорослої людини [7, с. 30].

Освіта дорослих знаходиться в центрі уваги сучасної педагогічної науки, як зазначає дослідник Ю. М. Кулюткін, неперервна освіта дорослих на сучасному етапі повинна сприяти утвердженню особистості, як найвищої цінності суспільства, виступати гарантом проти її знеособлення в умовах ринкової економіки, надати можливість самореалізації у професійній діяльності, на практиці реалізувати гуманістичну спрямованість сучасної освіти.

Неперервна освіта дорослих відбиває глобальну концепцію "єдності світу", згідно з якою всі структурні складові людської цивілізації взаємопов'язані і сприяють реалізації гуманістичної парадигми освіти, оскільки у центр всіх освітніх перетворень висувається людина.

Людина включена в освітній процес на всіх стадіях її розвитку, вона не лише продовжує освіту, але й змінює її профіль.

Дослідник І. П. Аносов зазначає, що "нові підходи в освіті дорослих передбачають формування нової, інформаційної культури особистості ця доросла особистість визначає освітню необхідність загальної переорієнтації в освітньому і життєвому просторі" [2, с. 82].

Розглядаючи концептуальні засади теорії освіти дорослих в Україні, І. А. Зязюн зазначає, що освіта – "це історико-культурний феномен, процес і умова розвитку духовного початку народу і кожного індивіда", вона "неможлива без Учителя, з іменем якого пов'язані перемоги і поразки".

Смислом і метою освіти є розвиток дорослої людини, завдяки якому вона пізнає себе, здобуває знання, збагачує свій духовний світ, допомагає ближньому, тощо. Вищий підсумок освіти – духовний стан нації та зростання її національної самосвідомості.

Таким чином, основними напрямками освіти дорослих у XXI столітті є:

– сприяння розвитку активної життєвої і громадянської позиції у дорослої людини;

– використання творчого потенціалу, збагачення науковими знаннями, задоволення духовних потреб;

– адаптація дорослої людини у суспільному житті, вдосконалення її професійної діяльності та зростання її фахової компетенції;

– забезпечення рівноправ'я чоловіків і жінок, справедливості, розширення прав жінок, визнання культурної різноманітності (включаючи використання мов і сприяння забезпеченню справедливості і рівності меншин і корінних народів);

– розвиток нових партнерських відносин між державою і цивільним суспільством.

Безперечно, для зміцнення та розвитку демократії у суспільстві необхідно розширити можливості для навчання, підвищити активність громадян, створити такі умови, які сприяли б підвищенню продуктивності людей і в яких могла б укорінитися культура справедливості і миру [12, с. 21].

На сьогоднішньому етапі розвитку освіти дорослих в Україні головним завданням, на наш погляд, є збереження національних традицій та цінностей. У цьому і полягає запорука суспільно-національної стабільності та соціокультурного прогресу держави.

В напрямку розвитку неперервної освіти в Україні, освіта дорослих охоплює всі просвітницькі дії по відношенню до дорослих на різних етапах їх життя. Відповідно до ідеї неперервної освіти, кожна людина має право на освіту у кожен період свого життя, а влада повинна запропонувати їй різні форми навчання, допомогу та піклування. До напрямів удосконалення розвитку освіти дорослих в Україні відносимо:

– розробка теоретико-методологічних основ андрагогіки;

– підготовка викладачів – андрагогів. Особливе значення має діяльність вчителя, який повинен бути організатором і куратором роботи, прикладом інтелектуальної активності, повинен знати і застосовувати різні методи навчання, творчо розробляти нові методи і методики;

– концепція неперервної освіти практично передбачає рівномірний розподіл періодів навчання та виробничої діяльності протягом всього життя людини, а також надання людині можливості набувати необхідних їй умінь, навичок, знань тоді, коли в неї виникає потреба;

– створення єдиної координаційної ради з питань освіти дорослих на міжнародному рівні, проведення симпозіумів, конференцій, семінарів тощо [8, с. 38].

Таким чином, враховуюче вищесказане, можна стверджувати, що освіта дорослих – це спосіб життєдіяльності людини, організоване навчання, визначене системою умов та факторів. Реалізація процесу освіти дорослих як неперервного процесу включає створення всіх необхідних умов для того, щоб людина отримувала необхідну їй, суспільству і державі освіту у зручних

формах, часі, а також методами при відповідних термінах навчання [4, с. 80].

Розглядаючи концепцію неперервної освіти, необхідно враховувати два аспекти процесу навчання: організацію і, власне, навчальний процес. Якщо врахувати певні труднощі в організації процесу освіти, то ми вважаємо, що відповідно до концепції неперервної освіти потрібно розглянути освіту людини впродовж всього її життя. Остання специфіка має стати пріоритетним вектором розвитку української освітньої політики у XXI ст. [1, с. 100].

Розширення і поглиблення сучасного знання відбувається як на професійному рівні, що вимагає від людей прояву якісно нових професійних компетенцій, так і на рівні життєдіяльності людини, що виявляється у необхідності освоєння нових технологій і технологічних прийомів, які впливають на “якість життя людини, процес пізнання нею світу”, контакти з іншими людьми, тощо.

Професор С. О. Сисоєва зазначає: “Освіту дорослих доцільно розглядати не тільки з погляду тимчасового інтервалу навчання і професійного вдосконалення людини, не тільки з погляду необхідності пристосування до постійних змін сучасного світу (організаційних, технологічних, економічних, тощо) й у взаємозв'язку з проблемами особистісної і життєвої самореалізації особистості; знаходження нею сенсу власного життя і свого місця в суспільстві, проблемами “її духовного зростання і культурного розвитку”.

Забезпечення неперервності освіти та її спрямованості на професійний і особистісний розвиток людини в умовах інформаційного суспільства не можна собі уявити без використання нових інноваційних та інформаційних технологій.

Разом з тим, інформаційне суспільство створює можливості сталого розвитку тільки тим дорослим людям, які мають певну інформаційну культуру, оскільки розвинутим комплексом освітніх послуг можуть скористатися люди, котрі мають знання, достатні для використання в освітніх цілях сучасних інформаційних та інноваційних технологій. Для того, щоб освіта дорослих стимулювала розвиток інформаційної культури людини, процес її отримання повинен сприяти формуванню відповідних практичних умінь і навичок.

Така організація освіти дорослих буде надавати людині впевненості у майбутній професійній діяльності, сприяти реалізації можливості навчатися протягом життя. Саме тому, технологічні засоби підтримки освіти дорослих повинні бути доступні у розумінні можливості одержання необхідної інформації або освітніх послуг у будь-який час і за будь-яких соціокультурних умов. Технологічні засоби навчання допомагають дорослій людині забезпечувати можливість індивідуалізації процесу освоєння нових знань.

Тому для організації освіти дорослих найбільш адекватною формою навчання є дистанційне навчання (*distance learning*).

Перевагою дистанційної форми навчання є те, що така форма навчання дозволяє динамічно реагувати на зміни у виробничих технологіях, вимогах ринку, а тому є ефективною для оптимізації кваліфікації робітничих кадрів і перенавчання дорослого населення. Проте, для навчання за дистанційною формою людина повинна володіти відповідними знаннями, уміннями та навичками роботи з комп'ютером.

Дистанційне навчання в освіті дорослих можна розглядати як форму реалізації нового соціально-педагогічного принципу в організації освіти і принципу синергетичності, оскільки така форма навчання сприяє відкритості системи освіти, реалізації сучасного принципу "освіта без кордонів" [7, с. 38].

В епоху науково-технічної та інформаційної революції, високий. Загалом рівень знань та освіта дорослих ще не вирішують усього комплексу соціально-економічних проблем. Накопичення та швидке оновлення інформації, глобалізація життя сучасного суспільства, інтеграція освіти дорослих відповідно до положень Болонської конвенції приводять до того, що зміни в одній галузі суспільного життя дуже швидко переносяться на інші, посилюючи ритм життя, підвищуючи його динамізм та інтенсивність. У таких умовах отримані раніше знання дуже швидко старіють. У цьому контексті "кожна доросла людина має право виділити власний шлях здобуття освіти від дитинства до пізньої старості; і реалізувати це право без перешкод з боку суспільства" [13, с. 97].

На сьогодні сама особистість дорослої людини виступає головним професійним інструментарієм. Від людини вимагаються такі особистісні якості, які б сприяли адаптації до умов сучасного світу, психологічній готовності сприймати зміни, змінюватися самій, постійно вчитися, співвідносячи свої знання з новими вимогами і потребами власної особистості, соціуму, ринку праці.

Дослідник Л. Є. Сігаєва з цього приводу зазначає: "Освіта дорослих має глибоку соціальну обумовленість, де відбувається значний зріст знань у всіх сферах науки, техніки і культури; відбувається розвиток демократичних починань, які сприяють активній соціальній позиції. Кардинально змінюється життєвий і професійний шлях кожної людини" [10, с. 50].

Забезпечення неперервності освіти та її спрямованості на професійній і особистісний розвиток людини в умовах інформаційного суспільства не можна уявити без використання нових інформаційних технологій. Разом з тим, інформаційне суспільство створює можливості створює можливості сталого розвитку тільки тим людям, які мають певну інформаційну культуру, оскільки розвинутим комплексом освітніх послуг (для адаптації до потреб ринку праці, підвищення кваліфікації, отримання нової спеціальності) можуть

скористатися люди, котрі мають знання, достатні для використання в освітніх цілях сучасних інформаційних технологій. Тому, одним з найважливіших завдань освіти дорослих є адаптація працюючого населення в “цифровому” світі.

Дистанційне навчання в освіті дорослих можна розглядати як форму реалізації нового соціально-педагогічного принципу в організації освіти і принципів синергетичності, оскільки така форма навчання сприяє відкритості системи освіти, реалізації сучасного гасла “освіта без кордонів”. При цьому, у дистанційній формі навчання ідея відкритості освіти може реалізуватися як на особистісному, так і на суспільному рівнях. Дистанційна форма навчання може використовуватися також для:

- збереження та розвитку єдиного освітнього простору для всіх українців на теренах України;
- розвитку єдиного освітнього і культурного простору для різних країн, які бажають співпрацювати і створювати спільні проекти;
- вивчення інших культур, забезпечення своєрідного “культурного діалогу і взаємодії культур”, презентації власної культури, власної методики;
- об’єднання людей у вирішенні завдань сталого розвитку земної цивілізації збереження миру і живої природи [7, с. 29].

Перспективним напрямом використання нових інформаційних технологій в освіті дорослих, зокрема мережі Інтернет, є створення освітніх порталів професійного консультування молоді і дорослого населення з різних галузей науки, організація за допомогою інформаційних технологій спілкування роботодавців і потенційних робітників; створення електронних навчальних підручників на модульно-кредитній основі.

У програмі ЮНЕСКО “Освіта і навчання у XXI ст.”, чітко зазначено, що “потенціал освіти дорослих має велике значення як засіб внесення змін у всі сфери життя суспільства”. Дорослий потенціал, який зайнятий в освіті дорослих по Україні складає 71%. Освіта дорослих як існуюче педагогічне явище на сьогодні є конкретним фактом. Вона набирає все більшого значення в кожній сфері життєдіяльності людини і виступає як головний фактор між людських стосунків. Практично, безмежні можливості освіти дорослих, створюють для багатьох країн світу і нашої України умови швидкого соціо-культурного зростання. XXI століття – це ера продовження розбудови світу та культурного збагачення історичного досвіду всіх націй. Це період гуманістичної глобалізації всіх країн, націй і меншин де мова порозуміння за віком стає надбанням цивілізацій. Україна є невід’ємною частиною Європи і тому, враховуючи власний потенціал історії та культури освіти дорослих як ціложиттєвого навчання, самостійно виробляє стратегію освітнього і духовного зростання нашої країни.

Перевагами використання нових інформаційних технологій в освіті

дорослих можна вважати її можливості для творчого розвитку особистості. Творчість не тільки забезпечує поступальний рух суспільства. Люди, здатні до творчості, легко адаптуються в будь-якому соціальному середовищі, життєвій та професійній ситуаціях. Отже, роль освіти дорослих, яка об'єктивно зростає, проявляється у двох важливих функціях, що сприяють соціалізації дорослих – професійній та особистісній. Перша – покликана забезпечити соціалізацію дорослих через освоєння нових професійних ролей. Друга – дозволяє доповнити й збагатити процес соціалізації дорослих шляхом залучення дорослої особистості до загальнолюдських цінностей.

Саме чітке розуміння сутності неперервної освіти і процесу навчання дорослих дає змогу здійснити вибір та проектувати багатоваріантні форми і методи стратегічної професіоналізації кадрів всіх галузей виробництва в Україні в III тисячолітті.

Навчання і освіта дорослих – це ключ у XXI століття. Освіта дорослих як педагогічний соціокультурний напрямок і вироблена концепція нашого життя є дуже важливою для нашого суспільства, яка буде демократичну, соціально-правову державу з високим інтелектуальним потенціалом громадян, які здатні до самореалізації і саморозвитку.

Використана література:

1. Андрагогика:материалы к глоссарию / науч. ред. С. Г. Вершловский [и др.]. – СПб.: НОУ “Экспресс”, 2004. – С. 100-101.
2. *Аносов І. П.* Сучасний освітній процес: антропологічний аспект : монографія / І. П. Аносов. – К. : ТВІМ Інтер, 2003. – 391 с.
3. *Кремень В. Г.* Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати / В. Г. Кремень. – К. : Грамота, 2005. – 298 с.
4. *Мартіросян О. І.* Перспектива розвитку освіти дорослих у контексті європейської інтеграції / О. Мартіросян // Педагогічний процес: теорія і практика. – Випуск № 4. – К. : Видавництво “ЕКМО”, 2007. – С. 81-90.
5. *Мартіросян О. І.* Освіта дорослих у контексті розвитку неперервної освіти / О. Мартіросян // Україна як символ вічних духовних цінностей (історико-педагогічні нариси). – К. : “Міленіум”, 2009. – С. 70-75.
6. *Очеретько Н. В.* Ключові життєві компетентності: Європейські стандарти / Н. В. Очеретько // Крок за кроком до життєвої компетентності та успіху : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. – 2003. – С. 54-56.
7. *Огієнко О. І.* Андрагогічний підхід у неперервній освіті дорослих : методичні рекомендації. – Київ – Суми : Сумський ДПУ ім. А. С. Макаренка, 2007. – 40 с.
8. *Сігаєва Л. Є.* Концепція розвитку освіти дорослих в Україні / Л. Сігаєва. – К. : “ЕКМО”, 2009. – 44 с.
9. *Сігаєва Л. Є.* Перепідготовка безробітних в умовах сучасного ринку праці / Л. Сігаєва // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2004. – № 5. – С. 169-176.
10. *Сігаєва Л. Є., Мартіросян О. І.* Етапи розвитку освіти дорослих за радянських часів / Л. Є. Сігаєва // Педагогічний процес: теорія і практика. – К. : Видавництво “ЕКМО”, 2007. – Випуск 1. – С. 49-55.
11. *Сігаєва Л. Є.* Розвиток освіти дорослих в Україні (друга половина ХХ ст. – поч. ХХІ ст.) : монографія / за редакцією С. О. Сисоєвої ; АПН України, Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих АПН України. – К. : ТОВ ВД “ЕКМО”, 2010. – 420 с.

12. Філософія людиноцентризму в стратегіях освітнього простору / В. Г. Кремень. – К. : Педагогічна думка, 2009. – 520 с.
13. Лук'янова Л. Б. Провідні особливості навчання дорослих / Л. Б. Лук'янова // Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи : збірн. наук. праць. – К. : ППОД АНК України, 2009. – Вип. 1. – С. 97-98.
14. Ельтина М. Э. Пожилой человек в образовательных пространствах современного общества (М. Э. Ельтина, Э. В. Чеканова) // Социологические исследования. – 2003. – № 7. – С. 43-49.
15. Владиславлев А. П. Непрерывное образование: Проблемы и перспективы. – М., 1978. – С. 81-83.
16. ЮНЕСКО и развитие образования взрослых // Перспективы. – 1982. – № 1-2. – С. 137-139.
17. Шпак В. Історія як система взаємодії потоків людської діяльності / В. Шпак // Філософська думка. – № 1. – С. 55-62.

МАРТИРОСЯН О. І., ПОРОШИНА В. Д. Взаимодействие образовательных принципов и перспектива развития образования взрослых в Украине в XXI веке.

На основании архивных источников и историко-педагогической литературы авторы статьи смогли проанализировать взаимодействие образовательных принципов в образовании взрослых на современном этапе. XX век выдвигает для взрослого и работающего человека, новые условия и новые векторы развития социально-общественной деятельности в быстро меняющемся информационном обществе. Образование и труд взрослого человека – остаются основным фактором, который ускоряет развитие человека и его жизненную позицию. Именно непрерывный процесс обучения взрослого человека формируют его как личность, совершенствуют его индивидуальность.

Ключевые слова: образование взрослых, Европейская интеграция, непрерывное образование, дистанционное образование.

MARTIROSIAN O. I. POROSHINA V. D. Interaction of educational principles and perspective of adult education in Ukraine of XXI c.

Based on archival sources and historical and educational literature author of the article was able to analyze the interaction of educational principles in adult education at the present stage. The twentieth century advances for adult and working man, the new conditions and new vectors of development of social and public activities in a rapidly changing information society. Education and employment adult – remains the main factor that accelerates the development of man and his stance. It is a continuous process of training the adult form him as a person, perfects his personality.

Keywords: Education of adults, European integration, adults teaching, distance education, uninterrupted education.

**Нестеренко Г. О.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова**

**СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ЗНАННЯМИ ТА ІНФОРМАЦІЄЮ
В ЗАКЛАДІ ОСВІТИ**

Пропонується авторська модель системи управління знаннями та інформацією, зі специфікою в закладі освіти.

Ключові слова: знання, інформація, система управління знаннями, освіта.